

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه حکیم بنیوری

دانشکده‌ی الهیات و معارف اسلامی
پایان‌نامه جهت دریافت درجه دکتراى تخصصی
رشته‌ی زبان و ادبیات عربی

بررسی تصاویر شاعرانه در دیوان شهید محمد الدرة

استاد راهنما:

دکتر عباس گنجعلی

استادان مشاور:

دکتر حسین شمس آبادی

دکتر سید مهدی نوری

پژوهشگر:

اسماعیل شه‌بخش

شهریور ۱۴۰۰

سوگندنامه دانش آموختگان دانشگاه حکیم سبزوار

به نام خداوند جان و خرد

کزین برتر اندیشه بر نگذرد

اینک که به خواست آفریدگار پاک، کوشش خویش و بهره‌گیری از دانش استادان و سرمایه‌های مادی و معنوی این مرز و بوم، توشه‌ای از دانش و خرد گردآورده‌ام، در پیشگاه خداوند بزرگ سوگند یاد می‌کنم که در به کارگیری دانش خویش، همواره بر راه راست و درست گام بردارم. خداوند بزرگ، شما شاهدان، دانشجویان و دیگر حاضران را به عنوان داورانی امین گواه می‌گیرم که از همه دانش و توان خود برای گسترش مرزهای دانش بهره‌گیرم و از هیچ کوششی برای تبدیل جهان به جایی بهتر برای زیستن، دریغ نورزم. پیمان می‌بندم که همواره کرامت انسانی را در نظر داشته باشم و هموعان خود را در هر زمان و مکان تا سر حد امکان یاری دهم. سوگند می‌خورم که در به کارگیری دانش خویش به کاری که با راه و رسم انسانی، آیین پرهیزگاری، شرافت و اصول اخلاقی برخاسته از ادیان بزرگ الهی، به ویژه دین مبین اسلام، مبادینت دارد دست نیازم. همچنین در سایه اصول جهان شمول انسانی و اسلامی، پیمان می‌بندم از هیچ کوششی برای آبادانی و سرافرازی میهن و هم میهنانم فروگذاری نکنم و خداوند بزرگ را به یاری طلبم تا همواره در پیشگاه او و در برابر وجدان بیدار خویش و ملت سرافراز، بر این پیمان تا ابد استوار بمانم.

نام و نام خانوادگی

اسماعیل شه‌بخش

تاییدیه‌ی صحت و اصالت نتایج

بسمه تعالی

این جانب اسماعیل شه‌بخش به شماره دانشجویی ۹۵۱۴۴۲۲۰۳۹ رشته زبان و ادبیات عرب مقطع تحصیلی دکتری تأیید می‌نمایم که کلیه نتایج این پایان نامه حاصل کار اینجانب و بدون هرگونه دخل و تصرف و موارد نسخه برداری شده از آثار دیگران را با ذکر کامل مشخصات منبع ذکر کرده ام در صورت اثبات خلاف مندرجات فوق به تشخیص دانشگاه مطابق با ضوابط و مقررات حاکم (قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفان، قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی ضوابط و مقررات آموزشی پژوهشی و انضباطی...) با این جانب رفتار خواهد شد. و حق هرگونه اعتراض در خصوص احقاق حقوق مکتسب و تشخیص و تعیین تخلف و مجازات را از خویش سلب می‌نمایم. در ضمن مسئولیت هرگونه پاسخ‌گویی به اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی و مراجع ذیصلاح (اعم از اداری و قضایی) به عهده‌ی این جانب خواهد بود و دانشگاه هیچ‌گونه مسئولیتی در این خصوص نخواهد داشت.

نام و نام خانوادگی

اسماعیل شه‌بخش

تقدیم به

آنان که آزادگی را

سرلوحه‌ی کردار و پندار خویش قرار داده‌اند

مبارزان راه حق که

هیچ مرز و نژادی را مانع آزادی نمی‌دانند

ستیزگران با ستم و ستمکار

که بی‌درنگ پشتیبان ستم‌دگانند

تقدیر و تشکر

نخستین و بهترین سپاس از آنِ پروردگارم است که هر چه دارم از اوست، سپاس بیکران از استاد راهنمای گرانقدر جناب آقای دکتر عباس گنجعلی که مرشدی بی‌بدیل از دوران کارشناسی تا دکتری در زمینه زندگی و درسی برایم بوده است و خواهد بود، سپاس فراوان از استادان مشاور جناب آقای دکتر حسین شمس آبادی و دکتر سید مهدی نوری که بی‌شایبه همراهی نمودند، سپاس از دوستانی که دعا و رهنمودشان، نیروبخش تلاشم بود.

فهرست مطالب

چکیده:	۱
کلیات پژوهش	۲
مقدمه	۲
بیان مسأله	۲
اهداف پژوهش	۴
هدف کلی	۵
اهداف جزئی	۵
اهمیت و ضرورت پژوهش	۵
پیشینه پژوهش	۵
پرسش‌های پژوهش	۸
فرضیه‌های پژوهش	۸
روش پژوهش	۹
ساختار پژوهش	۹
محدودیت‌های پژوهش	۱۰
فصل اول: مبانی نظری پژوهش	۱۱
۱-۱. تجسید یا تجسیم	۱۱
۱-۱-۱. انواع تجسید	۱۲
۱-۱-۲. تفاوت تجسید با تجسیم و تشخیص	۱۲
۲-۱. تشخیص	۱۳
۱-۲-۱. هدف از تشخیص	۱۴
۲-۲-۱. زیبایی تشخیص	۱۴
۳-۱. تصویر حس‌آمیزی	۱۴
۱-۳-۱. تقسیم‌بندی حس‌آمیزی	۱۶
۱-۳-۱-۱. براساس ساختار دستوری	۱۶
۲-۱-۳-۱. براساس ترکیب حواس	۱۶
۲-۳-۱. کارکرد حس‌آمیزی	۱۷
۳-۳-۱. حس‌آمیزی و مکتب سمبولیسم	۱۷
۴-۳-۱. حس‌آمیزی میان استعاره و مجاز	۱۸

۱۸	۴-۱. تصویر رنگ.....
۱۹	۱-۴-۱. معنای لغوی رنگ.....
۲۰	۲-۴-۱. ساختار رنگ.....
۲۰	۳-۴-۱. تفسیر رنگ.....
۲۱	۱-۳-۴-۱. رنگ سبز.....
۲۱	۲-۳-۴-۱. رنگ قرمز.....
۲۲	۳-۳-۴-۱. رنگ سیاه.....
۲۳	۳-۳-۴-۱. رنگ سپید.....
۲۵	۴-۴-۱. تصویرسازی رنگ.....
۲۶	۵-۱. ناسازنما.....
۲۷	۱-۵-۱. معنای لغوی و اصطلاحی ناسازنما.....
۲۹	۲-۵-۱. ناسازنما در زبان عربی.....
۳۱	۳-۵-۱. انواع ناسازنما و زیباشناسی آن.....
۳۲	۶-۱. شهید محمد الدرة.....
۳۴	فصل دوم: زندگینامه شاعران و ترجمه اشعارشان.....
۳۴	۱-۲. أخضر فلوس.....
۳۵	۱-۱-۲. آثار فلوس.....
۳۶	۲-۱-۲. قصیده الأخضر فلوس.....
۴۰	۲-۲. زبیر دردوخ.....
۴۱	۱-۲-۲. فعالیت‌های فرهنگی دردوخ.....
۴۱	۲-۲-۲. آثار دردوخ.....
۴۲	۳-۲-۲. قصیده دردوخ.....
۴۶	۳-۲. عبدالله عیسی السلامه.....
۴۷	۱-۳-۲. استادان عبد الله السلامه.....
۴۹	۳-۳-۲. جوایز و افتخارات.....
۵۰	۴-۳-۲. قصیده عبدالله عیسی السلامه.....
۸۰	۴-۲. عبدالعزيز سعود باطین.....
۸۰	۱-۴-۲. آثار باطین.....
۸۶	۱-۵-۲. آثار أمانی حاتم.....

۳-۵-۲. دیدگاه امانی درباره‌ی شعر.....	۸۶
۶-۲. بهیجه مصری ادلبی.....	۸۹
۱-۶-۲. آثار بهیجه مصری ادلبی.....	۸۹
۲-۶-۲. قصیده بهیجه مصری ادلبی.....	۹۱
۷-۲. تغرید لطفی.....	۹۹
۱-۷-۲. قصیده تغرید لطفی.....	۹۹
۸-۲. شهلاء الکیالی.....	۱۰۱
۱-۸-۲. آثار شهلا الکیالی.....	۱۰۲
۲-۸-۲. قصیده شهلا الکیالی.....	۱۰۲
۹-۲. صفاء فریدالبیلی.....	۱۰۸
۱-۹-۲. فعالیت‌های فرهنگی.....	۱۰۸
۲-۹-۲. آثار و تألیفات صفاء.....	۱۰۹
۳-۹-۲. جوایز و تقدیرها.....	۱۱۰
۴-۹-۲. قصیده صفاء البیلی.....	۱۱۱
۱۰-۲. عائشه فضل البواب.....	۱۲۲
۱-۱۰-۲. قصیده عائشه البواب.....	۱۲۳
فصل سوم: بررسی و تحلیل تصاویر شاعرانه در دیوان شهید محمد الدرة.....	۱۲۹
۱-۳. تجسید (تجسیم).....	۱۲۹
۱-۱-۳. أخضر فلوس.....	۱۲۹
۲-۱-۳. زبیر دردوخ.....	۱۳۱
۳-۱-۲. عبدالله عیسی السلامه.....	۱۳۲
۴-۱-۳. عبد العزيز سعود بابطين.....	۱۳۴
۵-۱-۳. امانی حاتم بسیسو.....	۱۳۵
۶-۱-۳. بهیجه مصری ادلبی.....	۱۳۶
۷-۱-۳. تغرید لطفی.....	۱۳۷
۸-۱-۳. شهلا الکیالی.....	۱۳۸
۹-۱-۳. صفاء فرید البیلی.....	۱۳۹
۱۰-۱-۳. عائشه فضل البواب.....	۱۳۹
۲-۳. تشخیص.....	۱۴۱

- ١٤١..... ٣-٢-١. الأخضر فلوس
- ١٤٢..... ٣-٢-٢. الزبير دردوخ
- ١٤٤..... ٣-٢-٣. عبدالله عيسى السلامة
- ١٤٧..... ٣-٢-٤. عبد العزيز سعود باطين
- ١٤٨..... ٣-٢-٥. أماني حاتم بيسو
- ١٤٩..... ٣-٢-٦. بهيجه مصرى إدلبى
- ٣-٢-٧. تغريد لطفى
- ١٥١..... ٣-٢-٨. شهلا الكيالى
- ١٥٢..... ٣-٢-٩. صفاء فريد البيللى
- ١٥٣..... ٣-٢-١٠. عائشه فضل البواب
- ١٥٤..... ٣-٣-٣. حس آميزى
- ١٥٤..... ٣-٣-١. الأخضر فلوس
- ١٥٥..... ٣-٣-٢. زبير دردوخ
- ١٥٧..... ٣-٣-٤. عبد الله عيسى السلامة
- ١٥٩..... ٣-٣-٤. عبد العزيز سعود باطين
- ١٦٠..... ٣-٣-٥. أماني حاتم بيسو
- ١٦٠..... ٣-٣-٦. بهيجه مصرى
- ١٦١..... ٣-٣-٧. تغريد لطفى
- ١٦١..... ٣-٣-٨. شهلا الكيالى
- ١٦٢..... ٣-٣-٩. عائشه فضل البواب
- ١٦٢..... ٣-٤-٤. رنگ
- ١٦٣..... ٣-٤-١. الأخضر فلوس
- ١٦٤..... ٣-٤-٢. زبير دردوخ
- ١٦٧..... ٣-٤-٣. عبد الله عيسى السلامة
- ١٦٩..... ٣-٤-٤. عبد العزيز سعود باطين
- ١٦٩..... ٣-٤-٦. بهيجه مصرى إدلبى
- ١٧٠..... ٣-٤-٧. تغريد لطفى
- ١٧١..... ٣-٤-٨. شهلا الكيالى
- ١٧٣..... ٣-٤-٩. صفاء فريد البيللى

- ۱۷۳.....عائشه فضل البواب. ۱۰-۴-۳
- ۱۷۴.....ناسازنما. ۵-۳
- ۱۷۴.....الأخضر فلوس. ۱-۵-۳
- ۱۷۵.....زبير دردوخ. ۲-۵-۳
- ۱۷۶.....عبد الله عيسى السلامه. ۳-۵-۳
- ۱۸۷.....عبد العزيز سعود بابطين. ۴-۵-۳
- ۱۸۸.....أمانى حاتم بيسو. ۵-۵-۳
- ۱۸۸.....بهيجه مصرى. ۶-۵-۳
- ۱۸۹.....تغريد لطفى. ۷-۵-۳
- ۱۹۰.....شهلا الكيالى. ۸-۵-۳
- ۱۹۰.....صفاء فريد البيللى. ۹-۵-۳
- ۱۹۲.....عايشه فضل البواب. ۱۰-۵-۳
- ۱۹۳.....نتيجه گیرى و پیشنهادات. ۶-۳
- ۱۹۴.....نتيجه گیرى. ۱-۶-۳
- ۱۹۵.....تجسيد (تجسيم) و تشخيص. ۲-۶-۳
- ۱۹۶.....حسن آميزى. ۳-۶-۳
- ۱۹۶.....رنگ. ۴-۶-۳
- ۱۹۷.....ناسازنما. ۵-۶-۳
- ۲۰۰.....پیشنهادات. ۷-۳
- ۲۰۱.....منابع و مآخذ:.....

فهرست نمودارها

نمودار (۱-۳): توزیع فراوانی تصاویر شاعرانه در سروده‌های شاعران مرد..... ۱۹۹

نمودار (۲-۳): توزیع فراوانی تصاویر شاعرانه در سروده‌های بانوان شاعر..... ۱۹۹

فرم چکیده‌ی پایان‌نامه‌ی دوره‌ی تحصیلات تکمیلی

مدیریت تحصیلات تکمیلی

نام خانوادگی دانشجو: شه‌بخش	نام: اسماعیل	شماره دانشجویی: ۹۵۱۴۴۲۲۰۳۹
استاد راهنما: دکتر عباس گنجعلی	استادان مشاور: دکتر حسین شمس آبادی - دکتر سید مهدی نوری	
دانشکده: الهیات	رشته: زبان و ادبیات عربی	گرایش: زبان و ادبیات عربی
مقطع: دکترای تخصصی	تاریخ دفاع: ۱۴۰۰/۶/۳۰	تعداد صفحات:
عنوان پایان‌نامه: بررسی تصاویر شاعرانه در دیوان شهید محمد الدرة		
کلیدواژه‌ها: تصاویر شاعرانه، شعر، دیوان محمد الدرة.		

چکیده:

ادبیات پایداری از جمله بخش‌های اصلی عرصه‌ی ادبیات است که ارتباط مستقیم و استواری با رخدادهای انسانی دارد. این گونه از ادبیات، به طور کلی، درباره‌ی مبارزه با ستم و ستمکاران و دفاع از ستمدیدگان است. ادبیات پایداری از همان آغاز پیدایش ادبیات، در سرزمین‌هایی نمود بیشتر دارد که به طور مستقیم رویاروی ستم ایستاده‌اند. از جمله‌ی آن سرزمین‌ها، فلسطین اشغالی است که سالیان دراز، در یوق دژخیمان صهیونیسم گرفتار است و همچنان راه مقاومت را در پیش دارد. از نمودهای ستم این رژیم در حق فرزندان فلسطین، کشتار کودکان و نوجوانان است که مخالفت صریح با حقوق بشر به شمار می‌رود. یکی از این کودکان، محمد جمال الدرة بود که بی‌دفاع و بی‌پناه، به گلوله بسته شد. شهادت او احساسات انسان‌دوستانه و آزادی‌خواهانه‌ی درست‌اندیشان جهان را به غلیان آورد. شاعران نیز بنا بر احساسات نیرومند خویش، قلم برداشتند و سروده‌هایی را با مضامین و اغراض گوناگون، بر قلب و ذهن مخاطبان‌شان نگاشتند. از آن‌جمله، دیوان شهید محمد الدرة است که گزیده‌ای از قصاید شاعران عرب را در خود جای داد. آنان در سروده‌های خویش، تصاویر شاعرانه را به کار بستند تا احساس و اندیشه‌ی خویش را هر چه بهتر و ماندگارتر به مخاطبان‌شان برسانند. از جمله تصاویری که در این دیوان به چشم می‌خورد، تجسید (تجسیم)، تشخیص، حس‌آمیزی، رنگ و ناسازنما می‌باشد که بررسی و تحلیل آن‌ها، غرض و هدف شاعران را بیشتر و بهتر برای مخاطب روشن می‌سازد. در این پژوهش ده تن از شاعران این دیوان گزینش شده و با استفاده از روش زیبایی‌شناسی، سروده‌های این ده شاعر حماسه‌سرا را بررسی و تحلیل قرار گرفته است. از برآیند این تلاش آمد که اسلوب تجسید و تشخیص، از پربسامدترین تصاویر شاعرانه در این سروده‌هاست. شاعران با استفاده از این تصویر، طبیعت بی‌جان را نیز با خود همراه نموده‌اند. حس‌آمیزی از جمله تصاویری است که هر چند در برابر سایر تصاویر از بسامد کمتری برخوردار می‌باشد، اما موجب تکاپو و کسب لذت و شگفتی بیشتر در مخاطب می‌گردد. به کارگیری رنگ نیز اسلوب دیگری در این تصاویر سروده‌هاست که احساس شاعر و وضعیت محیط او را بهتر برای مخاطب ترسیم می‌کند. ناسازنما هم از جمله تصاویر پربسامد به شمار می‌رود که با ایجاد تقابل در مفاهیم، بر تأثیر و ماندگاری سروده می‌افزاید.

کلیات پژوهش

مقدمه

ادبیات پهنای گسترده‌ی احساس و اندیشه است که گویای درون شاعر و بازنمای رخدادهای پیرامون اوست. از آن‌جا که شاعران تحت تأثیر رخدادهای گوناگون شخصی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و ... قرار می‌گیرند، برای بیان و تعبیر آن رخدادهای، از احساس و ذوق شاعری خویش کمک می‌گیرند تا مخاطب را از درون خود و وضعیت پیرامونشان باخبر سازند.

به بیان دیگر، آثار ادبی هر یک همچون بوم نقاشی هستند که شاعر یا نویسنده آن‌چه را در احساس و اندیشه‌اش می‌گذرد، با استفاده از تصاویر شاعرانه‌ی خویش بر آن به نمایش می‌گذارد. پس تصاویر شاعرانه، ابزاری است که در انتقال پیام شاعر به مخاطبانش، بسیار سودمند و کاربردی محسوب می‌شود. ارزش و قدرت این تصاویر بنا بر قدرت هنری شاعر و ذوق او در کاربرد و ترکیب واژگان و آگاهی از برخی دانسته‌ها، متفاوت است.

در نتیجه بررسی تصاویر شاعرانه در یک شعر، به مخاطب کمک می‌کند تا از هنر و ذوق شاعر آگاهی یابد؛ همچنین بستری را فراهم می‌نماید تا احساس و اندیشه‌ی او را در خصوص رخدادهای گوناگون شخصی و اجتماعی، بازشناسد.

بیان مسأله

ادبیات که زاده‌ی فکر و احساس نوع بشر است، امری متمایز از محیط پیرامون بشر نیست؛ بلکه با تمام جوانب زندگی وی پیوند می‌خورد. بنا بر این ادعای حقیقی و ثابت‌شده، علومی همانند تاریخ، جامعه‌شناسی، هنر، روانشناسی و ... با ادبیات در ارتباط هستند. رخدادهای تاریخی که پیکره‌ی اصلی علم تاریخ به شمار می‌روند، در بسیاری از آثار ادبی حضور دارند.

شاعران و نویسندگان در برهه‌های گوناگونی از تاریخ مرزوبوم خویش، نقش‌آفرینی می‌نمایند و سعی می‌کنند تصویر صادقانه‌ای از آن را برای مخاطب حال و آینده‌ی خویش، مجسم کنند. آن‌چه ضامن جلب نظر مخاطب و ماندگاری اشعار این مقوله می‌گردد، موارد بسیاری را شامل می‌شود؛ از آن‌جمله، توجه به زبان و بیان مخاطب که بنا بر شرایط زمانی و مکانی و سطح فرهنگ و درک مردم متفاوت است.

آگاهی از تاریخ و جریان حوادث نیز می‌تواند عامل دیگری در این زمینه باشد؛ زیرا رخدادهای اجتماعی، دفعی و تصادفی نیست و بنا بر سایر رخدادهای موازی یا گذشته، اتفاق می‌افتد. در این میان،

تصویری که شاعران از رخدادها و شرایط محیط خویش ارائه می‌دهند هم نقش مهمی در ماندگاری اثر آنان دارد؛ زیرا انطباق با واقعیت، میزان پویایی، تحلیل درست از رخداد و مواردی از این قبیل، برای مخاطب مهم جلوه می‌کند.

باید گفت که ادبیات پدیده‌ای اجتماعی است که درک واقعیت را از خلال تصویرگری خلاق ممکن می‌سازد. در واقع بیان جریان اندیشه‌ها و عاطفه‌های شاعر و نویسنده به زبان تصویر است. این گفته به‌ویژه درباره‌ی شعر صدق می‌کند؛ زیرا شعر اندیشه‌ای را که زاده‌ی تجربه‌ی منطقی و واقعی می‌باشد، با عاطفه‌ی مربوط آن به‌صورت تصویری که عمده‌ی تخیل شاعر است، ارائه می‌دهد (ترابی، ۱۳۷۹: ۳۵). بنابراین حوادثی که در صفحه‌ی ادبیات تصویرشان بازتاب نداشته باشد، مانند بسیاری از رویدادهای زمانه به فراموشی سپرده می‌شود.

«ادبیات، کلام انشائی بلیغ می‌باشد که هدف آن تاثیرگذاری بر احساسات خوانندگان و شنوندگان است؛ خواه شعر باشد یا نثر.» (ضیف، ۱۴۴۲: ۷). البته قید احساسات در آینه بیان، دایره‌ی ادبیات را کمی محدود می‌کند؛ زیرا تأثیر آثار ادبی علاوه بر احساسات، بر افکار و اندیشه‌ها نیز به طور مستقیم رخ می‌دهد.

«ادبیات به عنوان بخشی از فرهنگ جامعه، انعکاس اوضاع و احوال سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن است. در عین حال بیانگر آرمان‌ها و آرزوها و از سوی دیگر نظام ارزشی حاکم بر آن است. ادبیات بیان حال جامعه است و نهادی اجتماعی به شمار می‌رود که زندگی را به نمایش در می‌آورد» (آوستن و رنه، ۱۳۷۳: ۹۹). البته این‌ها تنها بخشی از کارکردهای ادبیات است که ادیبان و شاعران و تمامی بازیگران عرصه‌ی ادب، در رسالت اجتماعی خویش مدنظر قرار می‌دهند.

ارتباط ادبیات و جامعه دوسویه و متقابل می‌باشد و این امری روشن و تردیدناپذیر است که ادبیات بدون جامعه شکل نمی‌گیرد و بعد از شکل گرفتن بر جامعه تأثیر می‌گذارد. البته این امر خاص ادبیات نیست؛ بلکه این رابطه میان جامعه و دیگر هنرها نیز برقرار است؛ اما در ادبیات نمود بیشتری نسبت به هنرهای دیگر دارد. آثار ادبی محصولات و فرآورده‌های اجتماعی و بشری هستند و آفرینندگان آثار ادبی در متن جامعه‌ی انسانی قرار دارند و از شرایط و حوادث اجتماعی تأثیر می‌پذیرند و این شرایط و حوادث را به گونه‌ای در آثار خود انعکاس می‌دهند. ادبیات به معنای خاص به هر اثر شکوهمند و ممتازی اطلاق می‌شود (درستی، ۱۳۸۱: ۲۹-۲۵). چنین به نظر می‌رسد که از مهمترین عوامل دگرگونی و پیشرفت یک جامعه و نیز انحطاط، بالندگی و یا انحطاط ادبیات آن جامعه است.

به نظر زرّین کوب ادبیات عبارت است از «تمام ذخایر و موارث ذوقی و فکری اقوام و امم عالم که مردم در ضبط و نقل و نشر آن‌ها اهتمام کرده‌اند، این میراث ذوقی و فکری که از رفتگان بازمانده است و آیندگان نیز همواره بر آن چیزی خواهند افزود، همواره موجب استفاده و تمتّع و التذاذ اقوام و افراد جهان خواهد بود» (ستوده، ۱۳۸۱: ۳۷). در این تعریف، نقش گذشته‌ی آثار ادبی پررنگ دیده شده گویا آثار فعلی، بر پایه‌ی آثار پیشین ادبی بنا شده‌اند و آثار آیندگان بر اساس آثار فعلی، نهاده می‌شوند.

وظیفه‌ی ادبیات به معنای وسیع کلمه یک مبارزه‌ی واقعی است. وجب به وجب و کلمه به کلمه در راه تسخیر واقعیت کشف زندگی، مبارزه با مردگی، مبارزه‌ای برای ایجاد هیجان. میدان به میدان، واژه به واژه، انگشت به انگشت و دست به دست تا انسان بر روی پلی از واقعیت و حقیقت بیدار شود و حرکت روان و کف آلود رودخانه‌ی زندگی را از بالا در سپیده دمی که وقوف را بر تارک دیدگان انسان می‌گستراند، شاهد شود (همان: ۳۸). در این بیان، واقع‌گرایی بیش از رومانتیسم جلوه می‌کند و رسالت نهایی ادبیات را نیز همین واقع‌گرایی برشمرده است.

حوادثی که در صفحه ادبیات تصویرشان بازتاب نداشته باشد، مانند بسیاری از رویدادهای روزگار به فراموشی سپرده می‌شوند. یکی از حوادث قرن ۲۱ شهادت محمّد الدرّه بوده است. محمّد الدرّه نوجوان ۱۲ ساله فلسطینی که در ۳۰ سپتامبر ۲۰۰۰ در منطقه‌ی «نتساریم» در نوار غزه و بر اثر شلیک دژخیمان اسرائیلی، در آغوش پدرش به شهادت رسید.

شهادت محمّد الدرّه از حوادثی بود که وجدان هر انسان آزاده‌ای را تکان داد. پس از این رویداد، مؤسسه عبدالعزیز سعود باطین فراخوان داد تا سرایندگان عرب در این باره دست به قلم برند. این مؤسسه همچنین اعلام کرد، به قصیده نخست هفت هزار دلار و به قصیده دوم سه هزار دلار جایزه می‌دهد. ۱۶۸۲ شاعر تقریباً ۲۲۰۰ قصیده به این مؤسسه فرستادند که کمیته، ۸۱۵ قصیده را برای داوری انتخاب کرد. پس از داوری، قصیده زبیر دردوخ (فتی الأوراس) از الجزایر با عنوان «درّه الشهداء» جایزه‌ی نخست و قصیده‌ی عبدالله عیسی سلامه از سوریه با عنوان «راعف جرح المرؤه» جایزه دوم را به دست آوردند. سرانجام دستاورد این فراخوان با نام «دیوان الشهيد محمّد الدرّه» در سه جلد چاپ شد. این دیوان بر پایه‌ی نام سرایندگان، ترتیب الفبایی سامان داده شد (الجابر و الحکواتی، ۲۰۰۱، ج ۱: ۵-۸).

اهداف پژوهش

پژوهشگر در پی آن است تا با بررسی دیوان «الشهید محمّد الدرّه» به اهدافی دست یابد که در این جا به دو صورت کلی و جزئی بیان می‌گردد:

منابع و مأخذ:

- إبراهيم، نبيلة. (١٩٩٥). فنّ القصّ في النظرية والتطبيق، مكتبة دار غريب.
- ابن منظور، محمد بن مكرم (١٤١٤م). لسان العرب، بيروت، دار المعارف.
- أبو رحما، طلال. (٢٠٠٨). محمد الدرة: الطفل الذي اهتز العالم لاستشهاده، الجزيرة، قسم الثقافة، ٢٠٠٨/٦/٦.
- أحسن، محمد مناظر. (١٣٨٣). زندگی اجتماعی در حکومت عباسیان. مترجم: مسعود رجب نیا؛ تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ارمغان، علی، فولادی، علیرضا. (١٣٩٤). مجموعه مقاله های دهمین همایش بین المللی ترویج زبان و ادب فارسی، دانشگاه محقق اردبیلی.
- اسکویی، نرگس. (١٣٩٣). متناقض نما در شعر سبک آذربایجانی، فصلنامه متن پژوهی ادبی، شماره ٦، سال ١٨، پاییز.
- اسماعيل، عزّالدين (١٩٧٨) الشعر العربي المعاصر: قضايا وظواهره الفنية والمعنوية. الطبعة الثالثة، دار الفكر العربي.
- _____ . (١٩٨١). التفسير النفسي للأدب، بيروت: دار العودة.
- اقدح، حسناء. (٢٠١٢). الصورة الشعرية عند المعتمد بن العباد، مجلة جامعة دمشق، المجلد ٢٨، العدد الثاني.
- الأندلسي، ابن عبد ربه. (١٩٩٥). العقد الفريد. ج ٣. بيروت: دار الفكر.
- انوری، حسن، (١٣٨٢). فرهنگ بزرگ سخن، جلد سوم، چاپ دوم، تهران: انتشارات سخن.
- أنیس، ابراهیم. (٢٠٠٤). المعجم الوسيط، الطبعة الرابعة، مصر: مجمع اللغة العربية - مكتبة الشروق الدولية.
- أوستن، وارن، ولك، رنه. (١٣٧٣). نظريه ادبيات، مترجمان: ضياء موحّد و پرويز مهاجر، انتشارات علمی و فرهنگی،
- البابطين، عبدالعزيز سعود. (١٩٩٦). عبدالعزيز سعود البابطين في حديثه للمجلة، آفاق الثقافة و التراث، العدد ١٢، ص ٧٤-٨٠.
- البريسم، قاسم. (٢٠٠٢). المفارقة في شعر عدنان صائغ، مجلة "ضفاف" ع ٩ شباط/ فبراير النمسا: لا تا.
- بسيسو، أمانى حاتم مجدى. (٢٠١١). يا طائر الأيك، الطبعة الأولى، الرياض: مكتبة العبيكان.

بسيسو، أمانى حاتم مجدى. (٢٠١٣). محمود محمد شاكراً؛ دراسة فى حياته و شعره، الطبعة الأولى، الكويت: وزارة الأوقاف و الشؤون الإسلامية.

بوعلى، رشيد صغير؛ معتوق، ناجى، (٢٠١٩). الخصائص الأسلوبية فى ديوان عنقايد المحبة للشاعر الزبير الدردوخ، جامعة عبد الحفيظ بوالصوف، مسيلة- الجزائر.

بهمنى مطلق، حجت الله. (١٣٩٦). جاىگاه و نقش حس آميزى در شعر شفعى كدكنى، فصلنامه علوم ادبى، سال ٧، شماره ١٢.

بهنام، مينا. (١٣٨٩). حس آميزى: سرشت و ماهيت، پژوهش زبان و ادبيات فارسى، شماره ١٩.

پاكباز، رويين (١٣٧٨). دايره المعارف هنر: نقاشى ، پيكره سازى، گرافيك، تهران: فرهنگ معاصر.

ترابى، على اكبر. (١٣٧٩). جامعه شناسى هنر و ادبيات (مثلث) هنر، انتشارات فروغ آزادى.

الجابر، عدنان بلبل و الحكواتى، ماجد. (٢٠٠١). ديوان الشهيد محمد الدرة. ٣ مجلدات، الكويت: مؤسسة عبدالعزيز سعود البابطين للإبداع الشعرى.

چنارى، امير. (١٣٧٧). متناقض نمايى در شعر فارسى، چاپ اول، تهران، نشر و پژوهش فرزانه روز.

حاجى آبادى، ليلا وآخرون. (١٣٩٠). «الجمال اللوني في الشعر العربي من خلال التنوع الدلالي». فصلية دراسات الأدب المعاصر. السنة الثالثة، العدد التاسع. صص ١٠١-٨٣.

حسين، حسين على. (٢٠٠٤). التحرير الأدبى، الطابع الخامس، مكتبة العبيكان.

الحطاب، محمد جميل. (٢٠٠٣م). العيون فى الشعر العربى. ط٣. دمشق: مؤسسة علاء الدين للطباعة والتوزيع.

حمدان، أحمد عبد الله محمد. (٢٠٠٨)، دلالات الألوان فى شعر نزار قباني، أطروحة للحصول على الماجستير فى اللغة، كلية الدراسات العليا، جامعة النجاح، نابلس، فلسطين.

حمدان، أحمد عبد الله محمد. (٢٠٠٨م). دلالة الألوان فى شعر نزار قباني. جامعة النجاح الوطنية : كلية دراسات العليا.

خدوسى، رابح. (٢٠١٤). موسوعة العلماء و الأدباء الجزائريين، الجزء الثانى، الجزائر: منشورات الحضارة.

خوجه، عبد المقصود محمد سعيد، (١٤٣٣). الأستاذ عبد الله عيسى السلامة، فصلية الإثنائية، رقم ٢٨، المحرم، جدة، صص ٤٠٦ و ٤٠٧.

داد، سيما. (١٣٨٥). فرهنگ اصطلاحات ادبى، چاپ سوم، تهران: انتشارات مروايد.

- درستی، احمد. (۱۳۸۱). شعر سیاسی دوره پهلوی دوم، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- رضایی، عربعلی. (۱۳۸۲). واژگان توصیفی ادبیات. تهران: فرهنگ معاصر.
- رقیة، بن صوشة. (۲۰۱۳). تجلی الرمز الصوفي في ديوان حقول البنفسج للشاعر الأخضر فلوس. الجزائر: المسيلة.
- الرواشدة، حامد سالم. (۲۰۱۲). خالد الساکت شاعراً، الأردن: الحامد للنشر و التوزيع.
- رم، البیداء. (۲۰۱۴). التحرير، یومیة جزائریة وطنیة، ۲۰ مايو.
- زارع، ناصر (۱۳۹۸). حسامیزی در شعر عبد الوهاب البیاتی. مجله زبان و ادبیات عربی بهار و تابستان، شماره ۲۰.
- الزواهره، طاهر محمد هزاع. (۲۰۰۸). اللون و دلالاته في الشعر الأردنی نموذجاً، دار الحامد للنشر و التوزيع.
- ستوده، هدایت الله. (۱۳۸۱). جامعه شناسی در ادبیات. تهران: انتشارات آوای نور.
- سلیمان، خالد. (۱۳۷۶). فلسطین و شعر معاصر عرب، ترجمه‌ی شهره‌ی باقری و عبدالحسین فرزاد، تهران: چشمه.
- سید حسینی، رضا. (۱۳۷۶). مکتب‌های ادبی، چاپ دهم، تهران: نگاه.
- شبانہ، ناصر. (۲۰۰۲). المفارقة فی الشعر العربی الحديث، الطبعة الاولى، المؤسسة العربیة للدراسات و النشر.
- شفیعی کدکنی، محمد رضا. (۱۳۶۸). زمینه های اجتماعی شعر فارسی، اختران زمانه، چاپ اول، تهران.
- _____ (۱۳۷۵). صور خیال در شعر فارسی، انتشارات آگاه، چاپ ششم، تهران.
- _____ (۱۳۷۹). شاعرآینه ها، چاپ پنجم، تهران: انتشارات آگاه.
- _____ (۱۳۹۱). موسیقی شعر، چاپ سیزدهم، تهران: انتشارات آگاه.
- شمس آبادی، حسین، گنجعلی، عباس، ایمانیان، میثم. (۱۴۳۸). بنیة الصورة الشعریة عند الأدبیة الأردنیة "أمینة عدوان"، مجلة اللغة العربیة و آدابها، السنة ۱۳، العدد ۱، الربیع.
- شنوان، یونس. (۱۹۹۹). اللون فی شعر ابن زیدون، منشورات جامعة الیرموک، عمادة البحث العلمی و الدراسات العلیا، اربد.

- صدیقی، مصطفی (۱۳۸۴). *جست و جوی خوش خاکستری*، تهران: روشن.
- صفری فروشانی، نعمت الله. (۱۳۸۱). عزت طلبی در نهضت امام حسین (ع)، حکومت اسلامی، شماره ۲۶
- ضیف، شوقی. (۱۴۴۲). *تاریخ الأدب العربی (العصر الجاهلی)*، الطبعة الحادية عشرة، القاهرة: دارالمعارف.
- طاهری، حمید، رحمانی، مریم. (۱۳۹۰). *تصویر شعر سپید، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، ادبیات پارسی معاصر، سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان.
- طیار، خسرو. (۱۳۸۷). *فرهنگ طیار (جلد دوم)*، چاپ اول، تهران: انتشارات آبیژ.
- طیب، جمیل و طیب، حوریه، (۲۰۱۶). *قصیده خلوة یوسفیه للزیر دردوخ قراءة وفق آلیات التلاقی*، إشراف: رابع ملوک، جامعة البويرة.
- عصفور، جابر. (۱۹۹۲). *الصورة الفنية النقدی و البلاغی عند العرب*، الطبعة الثالثة، بیروت: المركز الثقافی العربی.
- علوش، سعید. (۱۹۸۵). *معجم المصطلحات الأدبية المعاصرة*، الطبعة الأولى، بیروت: دار الكتاب اللبنانی.
- عمر، أحمد مختار. (۱۹۹۷م). *اللغة واللون*. ط ۲. القاهرة: علام الكتب.
- غریبال، محمد شفیق و زملاءه. (۱۹۸۶). *الموسوعة العربية المعاصرة*، بیروت: دار نخضة لبنان.
- فارس، الزاهر. (۲۰۰۵). *الصورة الفنية فی شعر عثمان لوصیف*، جامعه قسطنطینیه، رسالة الماجستير.
- فتوحی، محمود. (۱۳۸۶). *بلاغت تصویر*، چاپ اول، تهران: انتشارات سخن.
- فتوحی، محمود. (۱۳۹۵). *سبک شناسی، نظریه ها، رویکردها و روش ها*، چاپ سوم، تهران: انتشارات سخن.
- فرخ زاد، ملک محمد، موسوی، سپیده. (۱۳۹۴). *زیبایی شناسی کاربرد تناقض در طنز عرفانی*، فصلنامه زیبایی شناسی ادبی، دانشگاه آزاد اراک، سال هفتم، شماره ۲۳، بهار.
- فرزان، ناصر، (۱۳۷۵)، *رنگ و طبیعت*، تهران: نشر تهران.
- فضیلت، محمود. (۱۳۹۲). *بنیان های معرفت شناسانه و ادبی در ناهمخوان نماهایی سنایی*، پژوهش نامه ی انتقادی متون و برنامه های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال سیزدهم، شماره ی اول، بهار.

فولادی، علیرضا. (۱۳۸۷). زبان عرفان، چاپ اول، قم: فراگفت.

قاضی، محمد عبد الحکیم. (۱۹۸۹). عرفان، محمد عبد الرزاق، بلوغ الأرب فی شرح لامیة العرب، الرياض: دار الحديث.

قریمیده، محمد سالم. (۲۰۱۴). مصطلح المفارقة و التراث البلاغی العربی القدم، المجلة الجامعة، العدد السادس عشر، المجلد الأول.

قطب، سید. (۱۳۶۷). آفرینش هنری در قرآن، مترجم: محمد مهدی فولادوند، تهران.

کریمی، پرستو. (۱۳۸۷). حواس پنجگانه و حسامیزی در شعر، گوهر گویا، سال دوم، شماره ۸.

لوشر، ماکس (۱۳۹۷). روانشناسی رنگ‌ها، ترجمه حمید رضا بلوچ، تهران: درسا.

محبتی، مهدی. (۱۳۸۰). بدیع نو، چاپ اول، تهران: سخن.

محمودی، مریم، قربانی، حسن. (۱۳۹۷). بررسی تصویرسازی در اشعار حسین اسرافیلی، فصلنامه علمی و پژوهشی زبان و ادبیات فارسی، سال دهم، شماره ۳۷.

المختار، کریم. (۲۰۱۰). المعجم المفهرس لالفاظ الشعر الجاهلي ومعانيه. بیروت: مكتبة ناشرون.

مصری ادلبی، بهیجه. (۲۰۰۲). حکایة مزدوجة فی الدار الخاصة و المؤسسة الثقافية، مجلة الآداب، السنة الخمسون، أغسطس. العدد ۸ و ۷. صص ۹۹-۱۰۰.

مصری ادلبی، بهیجه. (۲۰۱۶). یاقوتة الصمت. أبو ظبی: لجنة إدارة المهرجانات والبرامج الثقافية والتراثية.

_____ . (۲۰۰۱). الفجر المنتظر، قافلة الزيت، شركة آرامكو، الربيع الآخر، مجلد الخمسون، العدد ۴، ص ۱۰.

مصطفی، ابراهیم و آخرون. (۲۰۰۴). المعجم الوسيط. الطبعة الرابعة، مصر: مجمع اللغة العربية- مكتبة الشروق الدولية.

مظفری، علیرضا. (۱۳۸۱). خیل خیال، چاپ اول، ارومیه: انتشارات دانشگاه ارومیه.

معروف، یحیی؛ باقری، بهنام (۱۳۹۰). جایگاه نمادین رنگ در ادبیات مقاومت (نمونه مورد پژوهانه: سمیع قاسم) مجله ادبیات پایداری. پاییز، شماره ۵. صص: ۴۷۷-۵۰۰.

معین، محمد. (۱۳۸۶). فرهنگ معین، چاپ چهارم، تهران: انتشارات ادنا

میرصادقی، میمنت. (۱۳۷۳). واژه‌نامه هنر شاعری، چاپ اول، تهران: کتاب مهناز.

ميرقادرى، سيد فضل الله، عربى، موسى و خطيبى، على. (١٣٩٧). ملامح الحركة و وظيفتها فى الصور الشعرية لدى عبدالعزيز سعود البابطين، مجلة الجمعية الإيرانية للغة العربية و آدابها، فصلية علمية محكمة، العدد ٤٦، ص ١٠٣-١١٨.

ناصرى، عبد الغانى و جودى، ليلى. (٢٠٢٠). شعرية التناس فى شعر الأخضر فلوس. جسور المعرفة، مجلد ٦، العدد ٣، صص ٢٦٦-٢٩٠.

نكو لعل آزاد، فضل الله. (١٣٨٣). حس آميزى در ادبيات امروز، ماهنامه حافظ، شماره ١١.

الوصيفى، عبدالرحمن محمد. (٢٠٠٣). تراسل الحواس فى الشعر العربى القديم، الطبعة الاولى، القاهرة: مكتبة الآداب.

ولى زاده، حميد؛ على صيادانى و على خالقي. (٢٠١٣). المفارقة التصويرية فى شعر معروف الرصافى، فصلية إضاءات نقدية، السنة الثالثة، العدد الثانى عشر، شتاء ١٣٩٢ ش/ كانون الأول، صص ٢٣٧ - ٢١٥.

وهبه، مجدى. (١٩٨٤). المهندس، كامل، معجم المصطلحات العربية فى اللغة و الأدب، الطبعة الثالثة، بيروت: مكتبة لبنان.

هارتمن، تيلور (١٣٨٦). روانشناسى رنگ شخصيت، ترجمه: مترجمان: سعيدة مظلوميان و جليل الله فاروقى هندوالان، تهران: نى نگار-مرنديز.

الهامى، شراره. (١٣٨٧). بررسى حساميزى در غزليات بيدل دهلوى، فصلنامه ادبيات عرفانى و اسطوره شناختى، شماره ١٢.

Baldick, Chris, The Oxford Dictionary of Literary Terms (3 ed), Oxford University Press:

<https://www.addustour.com/articles/1083434>

<https://www.lahaonline.com/articles/view/55734.htm> .

<https://ar.wikipedia.org/wiki/>

<https://aliqtisadi.com>

www.almasr7news.com

culture.gov.jo

www.chess.com

دانشگاه حکیم سبزواری

Hakim Sabzevari University

An Outline of (M.A) Thesis

Surname: Shah Bakhsh		Name: Ismail	Student no: 9514422039
Supervisor: Dr. Abbas Ganjali		Advisors: Dr. Hossein Shamsabadi & Dr. Seyed Mehdi Nouri	
Faculty: Theology		Department: Arabic language and literature	
Program:		Field of study: Arabic language and literature	
Title: A study of poetic images in the divan of Martyr Mohammad Al-Dura			
Keywords: Poetic images, poetry, Divan of Mohammad Al-Dura.			

Abstract:

Sustainability literature is one of the main parts of the literature that has a direct and stable relationship with human events. This kind of literature, in general, is about fighting oppression and the oppressors and defending the oppressed. Sustainability Literature From the very beginning of literature, it has been more prominent in lands that are directly confronted with oppression One of those lands is occupied Palestine, which has been trapped in the stronghold of Zionism for many years and is still on the path of resistance. One of the manifestations of this regime's oppression of Palestinian children is the killing of children and adolescents, which is a clear violation of human rights. One of these children was Mohammad Jamal al-Dura, who was shot helpless and helpless. His martyrdom stirred the humanitarian, libertarian, and libertarian sentiments of the righteous. Poets also wrote according to their strong emotions and wrote poems with different themes and intentions on the hearts and minds of their audiences. One of them is the Divan of Martyr Muhammad al-Dura, which contains a selection of poems by Arab poets. Poets also wrote according to their strong emotions and wrote poems with different themes and intentions on the hearts and minds of their audiences. One of them is the Divan of Martyr Muhammad al-Dura, which contains a selection of poems by Arab poets. In their poems, they used poetic images to convey their feelings and thoughts to their audiences in the best and most lasting way. Among the images that can be seen in this divan are embodiment (embodiment), recognition, sensibility, color and inconsistency, which their study and analysis clarifies the purpose of poets more and better for the audience. In this research, ten poets of this divan have been selected and using the descriptive-analytical method, the poems of these ten epic poets have been studied and analyzed. As a result of this effort, it was found that the style of incarnation and recognition is one of the most frequent poetic images in these poems. Using this image, poets have also brought inanimate nature with them. Sensitivity is one of the images that, although it has a lower frequency compared to other images, but causes more effort and surprise in the audience. The use of color is another style in these images of these poems that better depicts the poet's feelings and the situation of his environment for the audience. Inconsistency is also one of the most frequent images that increases the impact and permanence of the poem by creating contrasts in the concepts.

Hakim Sabzevari University

Faculty of Theology

Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the
Requirements for the Degree of Master of (M.A)
in Arabic language and literature

A study of poetic images in the divan of Martyr Mohammad Al-Dura

Supervisor:
Dr. Abbas Ganjali

Advisors:
Dr. Hossein Shamsabadi
Dr. Seyed Mehdi Nouri

By:
Ismail shah bakhsh

September 2021